

Kleuters en burgerschap: 'Start bij hun leefwereld'

De burgerschapsopdracht geldt ook voor groep 1 en 2. Juist in deze jaren leren leerlingen wie zij zelf zijn, hoe ze met anderen omgaan en dat verschillen normaal zijn. Onderwijsadviseur Niels Terhalle (CED-Groep) benadrukt de pedagogische opdracht van de leraar: model staan, spel benutten en elke dag kort reflecteren. Vanuit Jeelo laten Astrid van Amelsfort en Ingrid Zemmeling zien hoe je burgerschap verankert in de schoolcultuur en doorlopende leerlijnen: begin dicht bij de leefwereld van de leerling, werk aan veiligheid en zelfvertrouwen.

Tekst
Wiesette Haverkamp

Niels Terhalle

CED-Groep
Burgerschap begint bij de pedagogische opdracht

Voor onderwijsadviseur Niels Terhalle (CED-Groep, specialisme jonge kind en Vreedzaam) staat burgerschap in de kleuterklas in directe relatie met de pedagogische opdracht: "Daarin is veel ruimte voor burgerschap. En dat moet je vertalen in aan te leren vaardigheden. Hierbij is de professionaliteit van de leraar van groot belang. Kleuteronderwijs is topsport. Die leerlingen doen niet wat wij zeggen: ze doen wat wij doen", zegt hij. "Wees zelf het voorbeeld: sta open voor verschillen, benoem emoties en laat consequent zien hoe je een conflict vreedzaam benadert." Daarbij vindt hij niet dat je het alleen hoeft te doen: "Burgerschapsonderwijs is schoolbreed."

Volgens Terhalle draait burgerschap bij kleuters om concreet gedrag dat je doelgericht oefent: rustig worden vóór je reageert, zoeken naar win-winoplossingen, verantwoordelijkheid nemen voor de groep, openstaan voor verschillen en besluiten nemen. "Gedrag is een te leren vaardigheid."

Terugblik

Begin bij spelen en routine. Terhalle pleit voor dagelijks drie reflectiemomenten: na het werken, buitenspelen, of eten en drinken. Hij werkte zelf met een 'terugblik': een vaste routine met vragen zoals: Wat ging er goed?, Wie heb je geholpen? Hoe zag je dat iemand hulp nodig had? "Zo maak je burgerschapsonderwerpen zoals verschillen, besluitvorming, verantwoordelijkheid en samenwerken klein, concreet en herhaalbaar. Wanneer je dit bewust toepast, creëer je eigenaarschap bij de leerlingen omdat ze kunnen meedenken en meebeslissen. Hij geeft een voorbeeld: "Laat aan het begin van het schooljaar het kiesbord weg en accepteer dat achttien leerlingen tegelijk de bouwhoek in willen. Creëer situaties met schaarste, *embrace the mess*, observeer, begeleid en reflecteer vervolgens met de groep op wat wel en niet werkte, en bepaal samen wat je de volgende keer doet op weg naar win-win."

Actualiteit kan ook een ingang zijn (mits professioneel gekaderd), passend binnen de eigen omgeving en op kleuterniveau. "Speel bijvoorbeeld verkiezingen na in een stemhoek, met echte stembiljetten en eenvoudige keuze-thema's (eten we vandaag een appel, banaan of mandarijn?). Ga bewust aan de slag, maak het concreet en blijf in de taal die je leerlingen kennen voor conflicten, emoties en besluitvorming", zegt hij.

Belangrijk aandachtspunt: laat kleuters ervaren dat zij onderdeel zijn van een grotere schoolgemeenschap. Terhalle: "Burgerschap is van de hele school. Laat leerlingen van groep 1 tot en met 8 samenwerken, bijvoorbeeld in maatjesgroepen of gezamenlijke projecten. Zo ervaart iedereen: ik hoor erbij, ik ben verantwoordelijk en samen maken wij de school."

Meer weten over CED-Groep? Scan de QR-code.

Jeelo
Burgerschap bij kleuters begint met jezelf leren kennen: 'Wie ben ik?'

Goed burgerschapsonderwijs begint al in de kleuterklas. Het is geen toevoeging, maar een bouwsteen voor alles dat daarna komt, benadrukken onderwijskundigen Ingrid Zemmeling en Astrid van Amelsfort. "Kleuters ontdekken wie ze zijn, wat ze kunnen en hoe ze zich verhouden tot anderen", zegt Zemmeling. "Dat is de basis van samenleven: begrijpen dat ieder mens anders is, verschillen waardevol zijn en je elkaar nodig hebt."

Burgerschap in de onderbouw draait om veiligheid, eigenwaarde en onderlinge waardering. Als leerlingen ervaren dat ze erbij horen, fouten maken mag en iedereen talenten heeft, groeit hun zelfvertrouwen. "Een veilige klasomgeving is geen luxe", aldus Zemmeling. "Het is een voorwaarde voor sociale, emotionele én cognitieve ontwikkeling." Die basis ontstaat volgens hen in het dagelijkse handelen van de leraar. Niet alleen in regels, maar vooral in houding en aandacht. "Bewust contact maken bij binnenkomst, benoemen waar leerlingen goed in zijn en welke stappen ze zetten, en laten zien hoe je respectvol met elkaar omgaat: het zijn kleine momenten die veel betekenis krijgen. Gezamenlijke activiteiten versterken het groepsgevoel verder. Wanneer kleuters samen iets maken voor een klasgenoot of voor ouders, ervaren zij dat een groep meer kan dan een individu en dat bijdragen aan een groter geheel waardevol is."

Hele school

Dat burgerschap zich ontwikkelt van kleuters tot bovenbouwleerlingen vraagt om samenhang in de schoolcultuur. "Het mooiste is als de hele school met dezelfde waarden werkt." Doorlopende thema's als verantwoordelijkheid en samenwerken keren steeds terug op een niveau dat past bij de ontwikkeling van de leerling. Daarom pleiten Van Amelsfort en Zemmeling voor een doorlopende aanpak binnen de school. "Een gemeenschappelijk thema, zoals 'omgaan met elkaar', kan in elke bouw terugkomen. Bij kleuters gaat dat over wie ze zijn, hoe hun gezin eruit ziet, wat ze leuk of moeilijk vinden en hoe ze verschillen van klasgenoten. In hogere groepen verschuift de focus naar complexere vraagstukken, maar met dezelfde kernwaarden als vertrekpunt."

Ingrid Zemmeling

Meer weten over Jeelo? Scan de QR-code.

Astrid van Amelsfort